

FTAMP 16.31.41

Л.К. Омаркулова (*orcid -0000-0003-0676-9307*)

Қазақ тілі мен әдебиеті магистрі, аға оқытушы
М.Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті, Тараз қ., Қазақстан
e-mail: omarkulova.lyazzat@mail.ru

АУДАРМАНЫҢ ЭКВИВАЛЕНТТІЛІГІ ҰҒЫМЫ

Аңдатпа. Мақалада аударма жұмысына байланысты аударма эквиваленттілігіне, түпнұсқа ұғымдарына түсініктеме берілді.

Аударма жұмысын жүргізуде көптеген мамандардың талпынатын тұжырымдамасы мәтіннің түпнұсқасына барынша балама табу. Эквиваленттік - аударма факторы болғандықтан, міндет аударма кезінде міндетті түрде сақталуы керек нәрсені анықтау болып табылады. Әрбір аудармашы аударманың теориялық негіздерін игеріп, өзінің эквиваленттік тізбегін жасайды, оны аударма қызметінде басшылыққа алады. Аударма эквиваленттілігі-аударма процесінде аудармашы қол жеткізетін түпнұсқа мен аударманың семантикалық жақындығы (дәлдігі).

Тірек сөздер: аударма, эквиваленттік, түпнұсқа, тұжырымдама, аударма эквиваленттілігі.

Кіріспе. Аударма адам қызметінің ең көне түрлерінің бірі ретінде күрделі және көп қырлы процесс болып табылады. Әдетте олар аударманы "бір тілден екінші тілге аудару туралы" деп айтады, бірақ іс жүзінде аударма процесінде бір тілді екінші тілге, бір сөзді екінші тілге ауыстыру ғана емес. Аудармада әртүрлі мәдениеттер мен дәстүрлерге, әртүрлі ойлау тәсілдеріне, әртүрлі әдебиеттерге, әртүрлі дәуірлерге араласады.

«Кез-келген аударманың міндеті-оның стилистикалық ерекшеліктерін сақтай отырып, басқа тілдің түпнұсқасының мазмұнын дәл жеткізу, яғни аудару кезінде түпнұсқамен көрсетілген нәрсені ғана емес, сонымен бірге оның қалай пайда болғанын да жеткізу. Түпнұсқа мазмұнын берудің дәлдік дәрежесін және аударманы анықтау үшін эквиваленттік ұғымы енгізілді. Тұжырымдама аударма теориясындағы негізгі ұғымдардың бірі болып табылады. Аударманың түпкі мақсаты түпнұсқа мәтінінің және аударма мәтінінің эквиваленттілігіне (баламалылығына) қол жеткізу болғандықтан, аудармашының негізгі міндеттерінің бірі түпнұсқаның мазмұнын толығымен беру болып табылады. Сонымен, аударманың басты мәселелерінің бірі-эквиваленттік проблема»[1.265 б.].

Зерттеудің шарттары мен әдістері. Аударма эквиваленттілігі-аударма процесінде аудармашы қол жеткізетін түпнұсқа мен аударманың семантикалық жақындығы (дәлдігі).

Практикалық іс-әрекетте аудармашы шетелдік мәтін авторының субъективті мазмұнына тап болады, бірақ оның аудармасы да субъективті. Өйткені ол өзінің тәжірибесі мен біліміне сүйенеді. Сондықтан бір мәтінді әртүрлі адамдар әртүрлі жолмен түсінуі мүмкін.

Шетелдік авторлардың кітаптарын оқығанда біз аудармаларды оқимыз, бірақ бұл аудармалар туралы есеп бермейміз. Себебі, аударма түпнұсқаны алмастырады деген идея бар, ол түпнұсқа сияқты. Бұл мәтіндер бірдей қабылданады. Аудармашы өзінің қасиеттері бойынша түпнұсқаға барынша жақын, оның ұқсастығы болып табылатын мәтінді жасауға тырысады. Аударма түпнұсқа негізінде пайда болады, бұл екінші мәтін. Сонымен,

түпнұсқамен бірдей функцияны орындау үшін аударма түпнұсқаға тең болуы керек.

Аударманың ерекшелігі-ол бастапқы мәтінге ұқсас болуы керек. Бірақ аударманың түпнұсқаға абсолютті сәйкестігі мүмкін емес, бірақ бұл тіларалық коммуникацияны жүзеге асыруға кедергі келтірмейді. Түпнұсқа мен аударманың мазмұны арасында ұқсастықтың болмауына байланысты түпнұсқа мен аударманың семантикалық жақындығын білдіретін "эквиваленттілік" термині енгізілді.

«Жақсы» аударма эквивалентті аударма деп танылады. Эквиваленттілік - аударма факторы болғандықтан, міндет аударма кезінде міндетті түрде сақталуы керек нәрсені анықтау болып табылады. Әрбір аудармашы аударманың теориялық негіздерін игеріп, өзінің эквиваленттік тізбегін жасайды, оны аударма қызметінде басшылыққа алады. Кімнің аудармасы жақсы болады-филологиялық тұрғыдан білімді және арнайы білімі жоқ кәсіби аудармашы немесе тақырыпты білетін және белгілі бір дәрежеде шетелдік тілді білетін маман? Аудармашы-филолог мәтінді аударарды, сипатталған тақырыптың өзіндік көзқарасын шешуге тырысады, ал маман өзінің кәсіби тәжірибесіне сүйене отырып, осы тақырыпты түсінуге тырысады. Бұл жағдайда түпнұсқа мәтіннің авторы не айтқысы келетінін маманның тақырып туралы идеяларымен алмастыру ықтималдығы жоғары»[2.112 б.].

Зерттеу нәтижелері. Эквиваленттіліктің алғышарты-аударма, яғни мәтінді аударудың принципті мүмкіндігі.

Кейде кейбір мәтіндер аударылмайды деп саналды. Бұл, әдетте, аударма үшін ерекше қиындықты білдіретін көркем немесе поэтикалық мәтіндер (мысалы, көптеген жылдар бойы скальд поэзиясы, Лесков прозасы және т.б. аударылмайтын болып саналды). Алайда, мәтіндегі эстетикалық ақпаратты берудің күрделілігімен байланысты аударманың қиындығы және аударма бірдей емес. Сонымен қатар, аудару қиын мәтіндер әрдайым аударма нұсқасын алады.

Аударма мәселесі ғасырлар бойы ғалымдарды қызықтырды. Принципті аудармасыздықты жақтаушылар: В. фон Гумбольдт, Л.Вайсер әр тіл ерекше деп санайды және осы тілде сөйлейтін адамдардың дүниетанымын анықтайтын ерекше "әлем суретін" қамтиды. Әр түрлі тілдерде сөйлейтін халықтар әлемді басқаша қабылдайды және басқаша ойлайды.

Ағартушылықтың қайраткерлері (Декарт, Лейбниц, Вольф), керісінше, абсолютті аударма теорияларын ұстанған кезде, яғни барлық тілдер белгілі бір жалпы тілдің (*lingua universalis*) өзгеруі болып табылады және аударма үшін тек ұғымдардың ортақтығы маңызды.

Ғылыми нәтижелерді талқылау. Неміс лингвисті В.Коллер салыстырмалы аударма принципін негіздеді. Тіл, ойлау және шындықты қабылдау арасындағы байланыс "динамикалық және үнемі өзгеріп отырады". Бұл өзгерістер, өз кезегінде, тілде (тілде қолдану) көрініс табады, сәйкесінше, тіл иелері шығармашылыққа ие. Бұл шығармашылық аударма әдістерінде де көрінеді. Демек, аударма салыстырмалы деп тұжырым жасалады:"аударма арқылы біз бір уақытта тілдердің аудармасын арттырамыз".

Эквиваленттік категория-аударма теориясының негізгі категориясы. Ауыстыру кезінде көптеген мәселелерді шешу оның қалай түсіндірілетініне байланысты, мысалы, аудару, еркін немесе тура аудару деп қарастыру керек. Әрбір аудармашы-практик аударманың теориялық негіздерін игере отырып, өзінің жалпы мәдени және тілдік құзыреттілігі негізінде шешім қабылдай

отырып, өзінің аударма қызметінде басшылыққа алатын өзінің эквиваленттік теориясын қалыптастырады.

Қорытынды. Адам әрқашан түпнұсқаға ең толық сәйкестікке ұмтылды. Әр уақытта бұл сәйкестік басқаша түсінілді. Конспект теңдіктер нақты мәтінге және оның аудармасына сүйенді, олардың тұтастығы мен үйлесімділігіне ие болды. Адамның шындықты игеру көлемінің өзгеруімен эквиваленттік ұғымдар да өзгерді.

Ресми сәйкестік тұжырымдамасы. Ең көне құбылыстардың бірі. Адам үшін маңызды жазбаша мәтінді берудің негізі ретінде пайда болды: Киелі кітап (қасиетті мәтін). Түпнұсқа мәтінінің әр белгісінің табынушылық сипаты, әрине, аударма немесе ресми сәйкестік тұжырымдамасының пайда болуына әкелді. Сөз-негізгі бірлік. Шетелдік мәтіннен аударма мәтініне сызықтық түрде, сөзден кейін, мазмұн мен форманың барлық компоненттері максималды көлемде беріледі. Аударма мәтіні ақпаратпен, ең алдымен тіл ішіндегі ақпаратпен толықты. Мәтіндерді қабылдау қиын болды, аударма әдісі сөзбе-сөз деп аталды.

Әдебиеттер тізімі

1. Алексеева, И.С. Аудармаға кіріспе [Мәтін] / И.С. Алексеева. – М.: "Академия" баспа орталығы, 2004. – 352 б.
2. Аликина, Е.В. Аударма семантографиясы. Ауызша аударма кезінде жазу [Мәтін] / Е.В. Аликина. – М., 2006. – 159 б.
3. Алимов, В.В. Аударма теориясы. Кәсіби коммуникация саласындағы аударма [Мәтін]: оқу құралы / В.В. Алимов. – М.: КомКнига, 2006. – 160 б.

Мақала редакцияға 18.09.22 түсті.

Л.К. Омаркулова

Таразский региональный университет им. М. Х. Дулати, г. Тараз, Казахстан

Аннотация. В статье даны разъяснения эквивалентности перевода, понятий оригинала, связанных с переводческой работой.

Концепция, к которой стремятся многие специалисты при проведении переводческой работы, заключается в поиске максимальной альтернативы оригиналу текста. Поскольку эквивалентность является фактором перевода, задача состоит в том, чтобы определить, что должно быть обязательно соблюдено при переводе. Каждый переводчик, овладев теоретическими основами перевода, выстраивает свою цепочку эквивалентности, руководствуясь ею в переводческой деятельности. Эквивалентность перевода-смысловая близость (точность) оригинала и перевода, достигаемая переводчиком в процессе перевода.

Ключевые слова: перевод, эквивалентность, оригинальность, концепция, эквивалентность перевода.

L.K. Omarkulova

M.Kh. Dulaty Taraz Regional University, Taraz, Kazakhstan

Abstract. The article explains the equivalence of translation, the concepts of the original, related to translation work.

The concept that many specialists strive for when carrying out translation work is to find the maximum alternative to the original text. Since equivalence is a factor of

---

translation, the task is to determine what must necessarily be observed in translation. Each translator, having mastered the theoretical foundations of translation, builds his own chain of equivalence, guided by it in translation activities. Translation equivalence is the semantic proximity (accuracy) of the original and the translation achieved by the translator during the translation process.

Keywords: translation, equivalence, originality, concept, translation equivalence.

References

1. Alekseeva, I.S. Awdarmağa kirispe [Introduction to the translation]. - Moscow: "Akademiya" publishing center, 2004. - 352 p.
2. Alikina, E.V. Awdarma semantografıyası. Awızşa awdarma kezinde jazw [Translation semantography. Writing during interpretation]. – Moscow, 2006. - 159 p.
3. Alimov, V.V. Awdarma teorıyası. Käsibi kommwnıkacıya salasındağı awdarma [Theory of translation. Translation in the field of professional communication]: educational tool. - Moscow: KomKniga, 2006. - 160 p.